

גילוח ע"י מכונת גילוח

לכב' וכו'

במה שביקשני לעיין בדינם של המכונות המצויות בזמנינו, לדעתו של מו"ז מרן שליט"א, האם ישתנה הדבר.

הנה בזמנו לפני כמאה שנה, נחלקו הפוסקים לגבי מכונת גילוח ידנית שהיתה נפוצה, דהחפץ חיים בספרו ליקוטי הלכות (מכות פ"ג) כתב, המשינקע [מכונת גילוח] החדשה שמסתפרים בה ולא נשאר מאומה משער הזקן, המסתפר בה את זקנו, עובר על מה שכתוב בתורה ופאת זקנם לא יגלחו, ושומר נפשו ירחק מזה מאד. ע"כ. וכיו"ב כתב בשו"ת צור יעקב ח"א (סי' ק). אולם בספר תשובות והנהגות ח"א (סי' תנט) אחר שהביא דברי החפץ חיים, כתב ששמע שהגאון ר' חיים עוזר התיר הגילוח במכונה. ע"ש. וכ"כ בספר הליכות שלמה (הל' תפלה עמוד יא), שהעולם סומכים בזה על הגר"ע גרודזנסקי שהתיר הגילוח במכונה, ודלא כהחפץ חיים בס' ליקוטי הלכות שאסר. ע"ש. וכבר העיר בשו"ת בית אבי ח"ג (סי' קיט), שאף שבליקוטי הלכות "החמיר" מאד בגילוח הזקן, הרי בישיבת החפץ חיים עצמו בראדין, היו הרבה בחורים שלמדו בישיבתו, והיו מגולחי זקן במכונה, ומדשתקו להו רבנן, ש"מ שאין איסור בדבר, ושגם עתה בזמנינו אין להרעיש על המתגלחים במכונה, ואני איני בקי בגילוח במכונה חשמלית, אם הוא ממש כתער או לא, כי טרם ראיתה. עכת"ד.

ולענין המכונות החשמליות, כבר האריך מו"ז מרן שליט"א רב בדין בספרו שו"ת יביע אומר (ח"ט יו"ד סי' י) [יש לציין שעיקרה של תשובה זו כתבה בהיותו בחור בן 16 וחצי (אייר התרצ"ז, ושוב ערכה סמוך להדפסתה שם)], ואחר שהחליט לדינא בהוכחה ברורה כי לדינא קי"ל דמותר לגלח את פאות הזקן במספרים כעין תער, וכמשמעות דברי מרן השו"ע (סימן קפא סעי' י), כתב לדון (שם אות יד) בדינם של מכונות הגילוח, ובתחילה הביא דעת האוסרים, ה"ה, בשו"ת חבלים בנעזימים (ח"ד חיו"ד סי' כז), מפני שהיא מגלחת כמו תער ממש. ע"ש. וכן העלה בשו"ת בית אב חמישאה (חיו"ד סי' רלב). וכן בשו"ת שבט הלוי ח"ד (סי' צו) כתב שהגילוח במכונת גילוח חשמלית, שחותך השיער סמוך לבשר ממש, דינו כתער ממש מן התורה, והוסיף, וכבר היה לי משא ומתן בהלכה זאת עם הגאון החזון איש, והיה פשוט בעיניו לאסור, מעיקר הדין, מהטעם הנ"ל. ולכן הירא את דבר ה' ירחיק עצמו מאד מגילוח במכונות אלו כמו מן התער. ע"כ. גם בשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סי' קיג) כתב לאסור, כיון שהן חותכות השיער כמו בתער ממש. והביא (בסוף הסימן) ששאלו את פי הגאון החזון איש, והשיב לאסור, ושכבר עשה נסיון במכונות גילוח אלה, שלכלך ידיו בדיו, וגילח שם במכונה, ונעשה נקי במקומות שונים, ומוכה שהסכין נוגעת בבשר והוי

כתער, ויש לאסור בכולם. ע"כ. [אמנם אי משום הא, עי' בשו"ת יצחק ירנן (ח"א כרך ב סי' ו עמ' תמא) שבירר הדבר אצל חשמלאים מוסמכים יראי שמים, ואמרו, דמה שנמחק הדין ע"י גילוח המכונה, חום החשמל גרם לזאת, ולא הגילוח של חידודי הסכין שבתוך המכונה].

ושוב הביא ז' יישובים ליישב דעת הנוהגים להשתמש במכונות גילוח:

א. כל שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו, אין כאן השחתה, ומותר לגלח בה. וכמב' מדברי התוס' בנזיר (דף מ:).

ב. מספרים כעין תער מותרים, אפי' אם עי"ז לחיו חלק כאילו התגלח בתער. וכמ"ש הפרישה (סי' קפא אות ג).

ג. כיון שעצם הסכין של המכונה אינו נוגע ולא פוגע בעור הפנים, מפני שיש הפסק דק של הרשת ביניהם, לא הוי אלא כעין תער, ושרי. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' לט) משמו של הגרצ"פ פראנק בהג' הר צבי (על הטור יו"ד) וממכתבו. אלא שכתב הגרצ"פ דיש להקפיד בזה שלא להדק המכונה על עור הפנים, פן יבא לגילוח ממש, ומכל מקום כשאינו מהדק כל כך אז אינו בגדר פסיק רישא, ושרי. ע"כ. [ומו"ז שם כתב לבאר ע"פ מ"ש הריטב"א (כתובות ה:), שכל שאפשר שלא יעשה איסור אפילו בצד רחוק לא חשיב פסיק רישיה. וכיו"ב כתב המאירי (שבת קי:, כתובות ו:) ועוד. וה"נ כשאינו מהדק, וחושב להשאיר עליו שרש השיער של הזקן, הו"ל דבר שאינו מתכוין ומותר.] וכתב החלקת יעקב דיש להקל בזה באופן שנקבי הרשת קטנים מאד, ולמתוח עור הפנים שאז אינו נדחק לנקבי הרשת, וגם להזהר שלא להדק היטב את המכונה לעור הפנים, כאשר הורה הגרצ"פ פראנק. ע"כ.

ד. כיון שבמכונה יש ב' חלקים, העליון והתחתון, ואין אחד מהן חותך לבדו, אלא רק כאשר יפגשו יחדיו, חותכים השיער שבין שניהם, והוי ממש כעין מספרים, וכל שמותר להשתמש במספרים כעין תער מותר להשתמש במכונה זו. וכמ"ש בספר סופר המלך ח"א (פ"ב מהל' עכו"ם עמוד כו).

ה. ובשו"ת דברי יציב (חיו"ד סי' סא) כתב וז"ל: ועכ"פ בנ"ד כפי מה שהראו לי תואר המכונה ופעולתה, נוכחנו, שהתחתון אינו עושה כלום, שהוא רק לשמור על עור הפנים, וכל פעולת הגילוח היא מהסכין שמתנועע וחותך, ואינו נוגע בעור כלל, שיש הפסק מהתחתון, ולא ידעתי שיהיה איסור לאוין של השחתה בזה.

ו. והגרש"ז אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' צו אות ו) כתב סברא להקל בזה, שבאמת יש חילוק גדול בין מכונת גילוח לתער, שהתער מוריד ממש את כל השער שבולט מהבשר עם השורש, ואילו במכונת גילוח מוכרח להשאיר שם משהו, ומה שנראה חלק כמו בתער, הוא משום שדרך מכונת הגילוח להוציא לחוץ חלק מן השיער הטמון בעור הבשר, שאפשר לקרותו שורש, ומאותו השער נשאר מקצת בשעת הגילוח, אלא שאח"כ הוא חוזר ונכנס לתוך עור הבשר, ולכן נראה עור הבשר חלק ממש כמו בתער. ע"ש.

ז. בספר "מגד גבעות עולם" (עמ' צה) מאת הרה"ג מיכל זלמן שורקין, תלמידו של הגר"מ פיינשטיין, כתב בשמו נימוק אחר להתיר הגילוח אף במכונות החדישות, משום שאופן הגילוח במכונות אלו בשיטת טחינת וכתישת השער, ולא חיתוכו, ולא נאסר הגילוח אלא בתער שחותך השער מעיקרו וכו'. ושם (עמוד צו) כתב שפעם נשאל הגר"מ פיינשטיין, מתלמיד חכם אחד, אם יש צד להחמיר במכונות גילוח החדישות, שלא כפי ההיתר שלו, וענה לו, שהוא כמו אותו הצד להחמיר שלא לחתוך חלות בשבת משום קוצר... והוסיף, שהגר"מ פיינשטיין לא רצה לכתוב בספרו את ההיתר בגילוח המכונות האלה, מטעם שאף שאין כאן איסור השחתה, מכל מקום צורת היהודי הוא רק עם זקן. ע"ש.

ומכח כל אלו הסיק מו"ז מרן שליט"א וז"ל: מסקנא דדינא כל איש שיכול לגדל זקנו או לתקנו במספרים שלא כעין תער, תבא עליו ברכה, אבל אלו שאינם יכולים, הן מפני סיבות של פרנסה, הן מפני שעלול לגרום הדבר לעורר מחלוקת בבית, ומגלחים זקנם במכונת גילוח חשמלית, יש להם על מה שיסמוכו, ובלבד שיזהרו שלא להדק את המכונה אל עור הפנים, כדי שלא יעקר השיער משרשו. והמזהיר והנזהר ירבה שלומם כנהר.

ועי"ש שהביא עוד שכן היתה גם דעתו של הגרב"צ א. שאול זצ"ל. ושכ"כ בספר ישיב משה טורצקי (עמוד קיב) בשם הגרי"ש אלישיב, שמכונת גילוח מותרת, אם אחר הגילוח השיער מורגש כאשר ממשמש בידו נגד דרך גידולו. ע"ש. וע"ע בירחון "הפרדס" (סיון תשיב סי' סז) במאמרו של הרה"ג שלמה יצחק לויין.

מעתה, יש לדון בענין המכונות החדישות המצויות בזמנינו, ושעתידות עוד להתחדש חודשים לבקרים, דהנה לפי מ"ש החלקת יעקב דדוקא באופן שנקבי הרשת קטנים, ואין העור נכנס בתוכן, וכן מ"ש הדברי יציב שיש הפסק מהתחתון, ואין הסכין נוגע בעור, הרי כיום יש תרתי לריעותא, שכן הרשתות דקות מאד, וגם העור כן נכנס בנקביהן. ועוד, דלפי פרסומי חברות המייצרות מכונות אלו, הרי השער נתלש מהשורש, ולא רק נקצץ מה שמעל העור.

אולם, אכתי יש לשאר טעמי הנ"ל, שהרי הגר"ש"ז אויערבאך בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' צו אות ו) כתב סברא להקל אף באופן שהמכונה מוציאה לחוץ את חלק השער הטמון בעור הבשר, שאפשר לקרותו שורש, ואותו היא חותכת. כיון שמאותו השער נשאר מקצת בשעת הגילוח, ואח"כ הוא חוזר ונכנס לתוך עור הבשר. ובפועל נשאר השורש קיים, ע"ש. ועוד, מ"ש תלמידו של הגר"מ פיינשטיין, דלא נאסר אלא כשחותך את השער מעיקרו, משא"כ במכונות גילוח שמגלחות בשיטה של טחינה וכתישת השער ולא חיתוכו, די"ל דשרי.

אולם באמת יש לעיין, מה טעם ושורש ההיתר של מספרים כעין תער, והנה בדברי הראשונים על הסוגיא במכות מבואר ב' טעמים בזה, א. משום שמספרים אינן מסלקין את השרשים, משא"כ תער. [עי' רבינו יהונתן מלונגיל (מכות כ.), ריב"ן (כא. ד"ה ת"ל), נמו"י (ג: ד"ה עד שיטלנו) ועוד] ב. שתער, דרך העולם לגלח בו, משא"כ מספרים.

והנה בנ"ד לכאו' שני הטעמים הנ"ל אינם שייכים, הן משום שהמכונות המצויות מסלקות גם את השרשים, והן משום שדרך העולם לגלח בהם. לא זו בלבד, אלא עי' בתרוה"ד (סימן רצה) שכתב בזה"ל: כתב בגיליון בתוספות בריש מסכת שבועות וז"ל: יש נזהרין כשמספרים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון, כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער. עכ"ל. והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה, אמנם נראה דנכון ליהדר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד, דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון, הנראה לעניות דעתי כתבתי. ע"כ. וכדבריו כתבו גם בתוס' שאנץ (מכות כ.), והריטב"א (מכות כא.) ועוד. וכ"פ הרמ"א (סי' קפא ס"י) וז"ל: ומ"מ נזהרים כשמסתפרין במספרים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון, פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער. ע"כ. וכ"כ גם ביש"ש (יבמות פ"ב דין יח) ועוד. וגם מרן בב"י הביא את דברי תרומת הדשן, ובבד"ה כתב ע"ד בזה"ל: וכתוב שם דאסור לגלח פאת הזקן במספרים אלא שהעולם אינם נזהרין בדבר וכו'. ע"כ. הרי דלא פליג עליה אלא בעיקר הדין של מספרים כעין תער, אולם על מ"ש להזהיר שלא יהיו המספריים חדות כתער, לא פליג. הרי שאף במספרים כעין תער שהתירו, היינו דוקא כשאינם חדות כתער, שכן אם הם חדות כסכין, מה הועילו חכמים בתקנתם, אכתי יש לחוש שהצד התחתון לבדו ישחית את השערות בחידודו כתער ממש.

וא"כ, כל מה שהקילו הני גדולי הפוסקים במכונת גילוח, היינו רק משום שהיה הפסק בין העור לבין הסכין ע"י הרשת, והסכין עצמה לא היתה נוגעת ישר בעור, ולכן כתבו להקל דזה אינו כתער. ומטעם זה חזר מו"ז מרן שליט"א והדגיש שאין להצמיד את המכונה לעור, אלא לגלח באופן רפוי, והיינו מה"ט, כדי שלא יגע הסכין בעור. אולם במכונות המצויות בימינו, שהוכח ע"פ מומחים שגם ללא שמצמידים את המכונה לעור, העור נכנס פנימה והסכין נוגע בעור ומשחית את השער, משום שהרשת היא דקה מאד [כחצי מעובי דף נייר], נראה שאין להקל.

ומ"ש הגרש"ז אויערבאך דאף אם המכונה משחיתה את השער מהשורש, שפיר דמי, הנה מלבד מה שצ"ע אם אפשר לסמוך על סברתו לבדה למעשה, שכן גם איהו לא כתב כן אלא בלשון ספק [אם אזלי' בתר סוף שנעשה ממש חלק כמו בתער, או בתר שעת גילוח, ובהיא שעתא הרי נשאר מקצת מהשער בחוץ], וסיים שאינו יודע להורות בזה לא היתר ולא איסור. וע"ע בספר הליכות שלמה (הל' תפלה עמוד יא) מ"ש בדעתו בזה. הנה המעיין הישר יראה כוונת הגרש"ז לדון בעיקרו של דבר, דכיון שהמכונה גורמת למשוך את השערה משרשה וקוצצת אותו, ועי"ז לא נשאר מעל העור כלום, אי אמרי' דכיון שבאותה שניה של הקציצה שורש השער הנשאר נמצא מעל העור, לפיכך אין כאן השחתה. או שמא אזלי' בתר סוף, דבפועל לא נשאר כלום מעל העור. אולם ודאי שגם לסברא זו שהביא הגרש"ז אם הסכין נוגע בעור ממש, חשיב תער. וכן נראה שהבין גם מו"ז שם, שהרי אחר שהביא את דברי הגרש"ז כתב ע"ד בזה"ל: ושפתים ישק. ועכ"פ כשאינו מהדק המכונה על עור הפנים יש לסמוך על סברא הנ"ל להקל. ע"כ. ולכאו' מה הוצרך גם שלא להדק את המכונה. וע"כ כנ"ל,

דמ"מ בעי' שיהיה הפסק בין הסכין לעור, ואז אז אף שהשערה נשחתת משרשה, לא אכפ"ל בכך. וד"ל.

עוד יש להעיר, דבמכונות המצויות בזמנינו אין כאן שתי חלקים הגוזזים את השער, וכמספרים כעין תער, אלא הסכין לבדה היא החותכת, ואינה צריכה לעזרה מלבדה, וא"כ גם אותם שכתבו שמכונת גילוח חשיב כמספרים, ז"א.

זאת תורת העולה, דבמכונות המצויות בזמנינו, קשה מאד להקל בהם. ואם במכונות שהיו בזמנם, אף שהתיר מו"ז מרן שליט"א את השימוש בהם, מ"מ לא היתה דעתו נוחה מהשימוש בזה לכתחילה, וכמ"ש משמו מו"ד בספר ילקוט יוסף (הל' כיבוד אב ואם פ"ט בהערה לסעיף לב) וז"ל: ומרן אאמו"ר שליט"א זירז אותנו, את בניו, לגדל את זקנם מוקדם ככל האפשר, ואמר, שרק בשל ההיתר של הרב פראנק אינו אוסר לגלח במכונת גילוח, וגם אחר שכך פשט המנהג, ופוק חזי מאי עמא דבר, אבל יש להשתדל שלא ללחוץ חזק על הפנים בעת הגילוח, עד כמה שאפשר. ע"כ. וכן ראיתי מכתבו של אאמו"ר שליט"א משנת תשל"ח, הממוען להרב שמחה פרוידיגר, בה מצייין כי ביקש ממו"ח מרן שליט"א את חו"ד בענין מכונות הגילוח, ומו"ח לא אבה לכתוב הדברים בכת"י, אולם אישר לאאמו"ר שליט"א לכתוב על נייר שלו [המצוין בו את שמו של מו"ז ותוארו], שאין דעתו נוחה מהשימוש במכונות הגילוח, וכל ההיתר מתבסס על סברת הגרצ"פ פראנק שאין בזה פסיק רישא. ע"כ. ואם במכונות של אז הורה כן, מה נענה במכונות המצויות בזמנינו. ולמזהיר ולנוהר שלומים תן כימי נהר.